

Erdőóvoda

Balogh Bori¹ és B. Zsoffay Klára²

¹*Mindenkid Millennium Angol–Magyar Óvoda*
²*Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Kar*

Absztrakt

A klímaválság idején, miközben már a gyerekek életében is egyre nagyobb teret hódít a virtuális világ, egyre többen gondolkodnak el azon, hogyan lehetne „visszavezetni” a gyerekeket a természethez. Kiskoruktól kezdve környezetüket értő, szerető, óvó emberekké nevelni őket. A többféle lehetőség és koncepció közül egy dán példát mutatunk be, az erdőóvodát, amelyben a gyerekek szinte teljes napjukat, minden tevékenységüket erdei környezetben töltik. Röviden kitérünk arra is, hogy mennyire lehetne ezt adaptálni Magyarországon, mennyire lenne rá igény, és mitől tartanak az érintett szülők és pedagógusok leginkább.

Kulcsszavak: erdőóvoda, környezettudatosság, jó gyakorlatok, természeti környezet

Bevezetés

„Jól figyelj ide, fiam... Korlátokat nem szabok, mert annyi eszed már lehet, hogy nem mégy fejjel a falnak. Ha tehát bevered a fejed, a te dolgod, ha bajba kerülsz, magadnak kell kilábalnod, mert esetleg nem lesz melletted senki. Annyira vállalkozz, amennyit elbírsz, és nekem hiába nyivákolysz, ha elvágod a kezed, vagy elrontod a gyomrod. Ez mind a te magánügyed. Úgy vélem: csak így tanulsz meg a magad lábán járni, és pontosan rájössz majd, hogy mit lehet és mit szabad.” (Fekete, 1962. p. 24).

A múlt században még általános volt ez a gyermeknevelési elv, akár falun, akár városban élt a gyermek. Nagyobb szabadsággal és nagyobb elvárásokkal, több önállósággal nőttek fel a gyerekek. Kevesebb tárgyalták őket körül, de szabadabban fedezhették fel a környezetüket, alakíthatták ki saját játékaikat, saját szokásaikat.

Mai környezetünk és életünk túlszabályozott, és hiába a gépesítésnek köszönhető több szabadidő, mégis elszakadunk a természetes környezettől, és egyre több időt töltünk mesterséges, épített környezetben, vagy a virtuális világban. Fokozottan igaz ez a mai kisgyerekekre, akik már ebbe a világba születnek bele, és nyilván sok előnnyel jár, hogy „digitális bennszülöttek”, de

a természettől annyira távol nőnek fel, hogy amint kikerülnek gépesített, digitalizált, automatizált világukból, akár csak egy kirándulás erejéig, elesetté, ügyetlenné válnak, az ismeretlen félelmet gerjeszt szüleikben, így a gyerekekben is. A távolodás mára olyan mértékű, hogy érezzük a hátrányait, ezért egyre több irányzat igyekszik visszafordulni a természetesebb felé. Látjuk, hogy környezettudatosság, az erőforrások megfelelő használata nélkül rövid időn belül elpusztítjuk a Földet, ezért egyre nagyobb hangsúly helyeződik a környezettudatos életmódra. Mikor érdemes ezt kezdeni? Természetesen gyermekkorban, mint annyi mást!

Ennek megalapozására alakították ki Dániában az erdőóvoda koncepciót, amelyet tanulmányunkban röviden bemutatunk, illetve amellyel közös gondolkodásra invitáljuk az olvasókat arról, hogy van-e létjogosultsága egy hasonló modellnek Magyarországon.

Egy erdőóvoda bemutatása

A mai értelemben vett *Forest Kindergarden*, azaz erdőóvoda gyökereit Dániában kell keresnünk, ahol kezdetei valamikor az 1700-as évekre nyúlnak vissza. Látható, hogy hosszú múltra tekint vissza. Dániában ez a „friluftsliv”-nek, azaz a friss levegő életpolitikájának része, amely Jane Williams-Siegfredsen *Understanding the Danish Forest School Approach* című könyve alapján három szakaszra tagolható (Williams-Siegfredsen, 2011/2017).

Az úgynevezett *első szakasz* az 1700-as években kezdődött, létrejött a szabadban töltött időről való gondolkodás jelentős változásának köszönhető. A természeti elemekkel folytatott harc – mely a túlélésért folyt –, pozitív esztétikai élményszerzéssé alakult át. Rousseau tanításai nagyban hozzájárultak a természetben töltött idő hasznosságának megértéséhez. Ezek hatására pedig egyre több, a természet szépségét dicsőítő irodalmi mű, vers és dal íródott.

A *második szakasz* az 1800-as évek végi ipari forradalom, valamint a városokban jellemző munkaerőigény következménye, egy időszaké, ahol egyre több ember élt városi környezetben. A munkák többsége ugyan fizikai volt, s így a testmozgás nem hiányzott, de a hosszú munkaórák következtében a szabadban töltött órák száma jelentősen csökkent. Számos munkáltató szervezett dolgozóinak és azok családjának egynapos kirándulásokat, hogy pótolják az elvesztett természetben tölthető időt. Azt tapasztalták, hogy ezek a kimozdulások segítettek a mindennapok során felhalmozódó stressz leküzdésében, enyhítésében. Az egészségügyi szakértők az iparosodott, négy fal közé szorult társadalom létrejötté által generált testi-lelki bajok enyhítésére a természetet kezdték javasolni. Kültéri szanatóriumok, óvodák jöttek létre, hogy a betegek és a kisgyermek friss levegőre és békére lelhessenek a természetben, és tisztább, egészségesebb környezetben élhessenek. Froebel Németországban nyitott óvodája (1840) inspiráló erőként hatott a dán igazgatóra, Søren Sørensenre, aki hamarosan (1854-ben) megnyitotta „játszó és előkészítő” iskoláját. Azt vallotta, hogy a gyermekek négy-öt éves koruk között ne legyenek

bezárva koszos és levegőtlen tantermekbe, ebben a fiatal korban játékra és mozgásra van szükségük, elsősorban a szabad levegőn. 1901-ben Sofus Bagger feleségével, Hedeviggel elindította az első folkebørnehavét, állami óvodát, mely az átlag, dolgozó családok gyerekeinek nevelését intézményesítette. Baggert foglalkoztatták az iskolai játszótérek, parkok, így állami óvodájában voltak tyúkok, libák, kacsák és nagy, ásásra alkalmas területeket alakítottak ki játékra és különböző, a gyermekek által végezhető munkajellegű tevékenységekre. Úgy érezte, hogy ezeknek a városi gyerekeknek ezzel megadhatja azt a természet nyújtotta élményt, melyet életkörülményeik nem tettek volna lehetővé. 1943-ban John Bertelsen – egyike az elsőként képzett férfi óvodapedagógusoknak – kalandjátsszótérrel tervezetett a koppenhágai Emdrup Bankében (Williams-Sieghfredsen, 2011/2017). (1. és 2. kép)

1–2. kép

Junk Playground Koppenhágában
(Forrás: Kozlovsky, 2006)

A szemetes játszótérnek (Junk Playground) is nevezett területet telehordták öreg fával, nem használt kopott eszközökkel, újrahasznosított anyagokkal, melyeket felhasználva a gyermekek építkezhettek, s fantáziájukat szabadjára engedve játszhattak.

Bertelsen ezzel lefektette a játszótér-pedagógia alapjait, melyet világszerte lemásoltak, továbbfejlesztettek. 1952-ben Ella Flatau, pedagógus vándorbørnehavét, *vándorló óvodát* indított, ahol a gyerekek egy megbeszélte gyülekezőpontról kísértáltak az erdőbe, mezőre, ott töltve el az egész napot. Késő délután visszatértek a gyülekező pontra, ahol már gondozóik, szüleik vártak rájuk. Később egy kis várakozó kabint is építettek, mely a gyülekezést segítette elő, s ezzel a hely hivatalosan is az első természeti óvodává vált.

A *harmadik szakaszban* az 1970-es évek energiaválsága miatt a természet ismét a figyelem középpontjába került. Ennek egyrészt a kőolajkereslet és -kínálat szempontjából volt nagy jelentősége, másrészt a természettől elszakadt, azt elképzelése szerint uraló emberek ekkor döbbsentek rá, hogy létezésük milyen nagymértékben függ a természettől. Ezek a faktorok vezettek annak

felismeréséhez, hogy sokkal környezettudatosabb életmódra van szükség. A változás, melynek fókuszában a környezet áll, a 70-es évektől napjainkig tart. A munkaforma és munkakörnyezet átalakulásával, a szabad levegőn történő mozgás egészségügyi és oktatási célú használatával az emberek egyre nagyobb mértékben támaszkodnak a természetes környezetre, s használják ki annak pozitív hatásait. Dánia jelentős mértékben kiveszi a részét a természet megőrzéséért folytatott harcból, és az élmezőnyben jár a zöld életet folytató országok között.

Az erdőóvoda ma

A Forest Kindergarten, azaz erdőóvoda fogalma a dán kora gyermekkori nevelés azon gyakorlatát hivatott leírni, ahol a gyermekek óvodai nevelésük részeként az év minden szakaszában minden nap jelentős időt töltenek a szabadban. A környezet használata a gyermeknevelésben nem új keletű jelenség a dánoknál, már évek óta bevett gyakorlat, de csak mostanában irányult az érdeklődés a gyermeknevelésben igazán a természet felé. A dán környezeti pedagógia megszületésére hatással volt számos teória és gondolkodó, úgy mint Rousseau, Pestalozzi, Froebel, Dewey, Montessori, Piaget, Vigotszkij, Goleman, Gardner és Csikszentmihályi. Teóriáikat összefoglalva, hét fő pedagógiai elv fogalmazódott meg:

1. A gyermek nevelésének, fejlesztésének holisztikus megközelítése.
2. Minden gyermek egyedi, kompetens személy.
3. A gyermekek tanulása aktív és interaktív.
4. A gyermekeknek közvetlen és valós tapasztalásra van szükségük.
5. Gyermekközpontú környezetben a gyermek kibontakozik, megvalósíthatja önmagát.
6. A gyerekeknek időt kell biztosítani arra, hogy kísérletezzenek, önálló gondolkodásukat fejlesszék.
7. A tanulás szociális interakciók útján megy végbe.

Dániában különbséget tesznek tanárok és pedagógusok között, mind a képzésben, mind a munkájukban. A pedagógus holisztikusan közelít, az ember teljes egészével dolgozik, a fej, a kéz, a szív pedagógiáját alkalmazva, akárcsak a Waldorf-intézmények munkatársai.

A pedagógusnak négy fő feladata van:

1. biztonságos környezet megteremtése, ahol a gyerek egy kreatív, stimuláló közegben növekedhet, fejlődhet,
2. példamutatás,
3. a gyermek szociális és érzelmi fejlődésének támogatása,
4. a szülőkkel való kapcsolattartás, kooperáció
(Williams-Sieghfredsen, 2011/2017).

A dán óvodapedagógusok egyetemen szereznek diplomát, amellyel hagyományos vagy erdőóvodában egyaránt dolgozhatnak.

Az erdőóvoda működés közben

A gyerekek minden nap a gyülekezés után kísértálnak az erdőbe, egész éven keresztül ugyanoda. Így folyamatosan követik a természet változásait, az évszakok aspektusait, valamint olyan jól megismerik a területet, hogy kisebb változásokat, érdekességeket is képesek észrevenni benne. A látottakat, illetve a gyűjtött „kincseket” (például kígyóing, termések) beviszik és kiállítják az óvodában, így többször visszatérhetnek hozzá, felidézhetik a róla tanultakat vagy akár a megtalálás körülményeit.

Természetesen egy-egy séta közben rengeteg kérdés merül fel, amelyre a pedagógus vagy tudja a választ, és már ott helyben fontosnak is tartja megmagyarázni, megmutatni, vagy ő sem tudja, esetleg hosszabb magyarázatot, bemutatást, modellezést igényel. Ilyenkor közösen utána néznek, a pedagógussal együtt értelmezik a talált dolgokból merített információkat.

Ilyen módon saját érzékszervi tapasztalatokon alapul az ismeretszerzés, s a gyerekek folyamatosan motiváltak az újabb tudás megszerzésére, mivel ez környezetük jobb megismerését, az általuk érdekesnek talált részletek megfigyeltését jelenti. A bejárt, „saját” terület körül nincsen kerítés, megállapodnak a határvonalakban és a találkozási pontokban. A gyermekek egymást figyelmeztetik, ha átlépik a kijelölt határt.

Pedagógiai módszerük másik fontos alapköve a kihívásokkal való szembenézés. A kihívásokat mint megoldandó problémát kezelik, megoldásukban fontos szerepe van a kockázatvállalásnak. A pedagógusok képzésük során maguk is megtanulnak szembenézni a mentális és a fizikai kihívásokkal egyaránt. Közben megismerik saját erősségeiket és korlátaikat.

Úgy tartják, a gyermekeknek ebben a fiatal korban kell megtanulniuk önállóan, valamint a kortársakkal összedolgozva megoldani egy-egy problémát, ezzel biztosítva, hogy felnőttként is megállják majd a helyüket az életben. E helyzetek sikeres megoldása növeli a gyerekek önbizalmát, nagyobb önismeretre tesznek szert, a jutalom maga a siker. Ha valami nem sikerül, vagy kisebb sérülések érik őket, abból is sokat tanulnak környezetükről és saját képességeikről egyaránt. Megtanulják, hogy miben érdemes összedolgozni, segítséget kérni, mit tudnak egyedül is megoldani. A közösségből kiemelkednek vezetők, segítők, a játék folyamán a szociális képességeik is fejlődnek. A kihívások mindennaposak, vagy a természetes környezetből adódnak vagy a pedagógusok tervezik meg őket.

Elsődleges kihívás, mely gyakran a gyermekek szabad játéka során lép fel, a magas fára, ingatag rönkre, sérülés kockázatát magában rejtő természeti képződményekre történő felkapaszkodás, azokon való egyensúlyozás. Itt a pedagógus a saját tréningjén tapasztaltakra hagyatkozik, csak akkor avatkozik közbe, ha a gyermek felelőtlenül viselkedik, súlyosan veszélyezteteti saját vagy mások testi épségét. Azzal, hogy a gyermeknek bizalmat szavaz, a gyermek saját megérzéseire, korábbi tapasztalataira hagyatkozik, és az esetek többségében helyesen méri is fel képességeit. A gyerekek mindig

feszegetik határaikat, keresik a kihívásokat, azonban szándékosan nem teszik ki magukat jelentős veszélynek.

Minden pedagógus végzett elsősegély-tanfolyamot, hogy adott esetben a kisebb sérüléseket maguk is képesek legyenek ellátni. Számos olyan erdővoda van, ahol a gyerekeknek is tartanak elsősegélynyújtási foglalkozásokat, ezzel is erősítve felelősségérzetüket maguk és társaik iránt, valamint fejlesztve önállóságukat, életrevalóságukat.

Másik kockázati tényező a különböző éles, hegyes szerszámok, eszközök gyermekek kezébe adása. Ezek tervezett tevékenységek során történnek, és mindig pedagógus felügyeli, irányítja őket. A gyermek itt megtanulja az eszközök helyes használatát, a használat lehetséges veszélyeit. Ez a tevékenység önfegyelemre, szabálykövetésre sarkallja őket, ugyanakkor a felnőtt bizalma önbizalmát és önállóságát is növeli.

A gyermekek nem csak eszközökkel, hanem olyan jelenségekkel is megismerkednek, amelyeket az ember szintén a maga szolgálatába állított, így például közösen raknak tüzet, beszélgetnek, énekelnek a tűz körül, ismerkednek a tűz tulajdonságaival, alkalmanként ebédet készítenek a tűz segítségével.

Az időjárás viszonyosságok ellen megfelelő ruházattal védekeznek, illetve kifizétenek néhány esőtetőt, valamint a rovarok ellen rovarhálót, így módon tényleg bármilyen körülmények között kint tartózkodhatnak, a különbség maximum a kint töltött időben van. Ez egyrészt függ az időjárástól, évszaktól, illetve intézményenként változik, van, ahol napi 2–3 óra, van, ahol akár egész nap.

Fontos megemlíteni a szülők és az óvoda kapcsolatát, amely szoros partneri kapcsolat; mind emberileg, mind anyagilag, ezen kívül gyakorlati tevékenységgel is (akár karbantartás) támogatják a szülők az intézményt. Kölcsönös bizalmon alapul a gyermekek óvodai nevelése, a szülők a pedagógusra családtagként tekintenek. Komolyabb balesetek nem jellemzőek, a 10–20 évente előforduló eseteknél sem a pedagógust hibáztatták a szülők, hanem véletlen balesetnek tekintették.

Ez a fajta pozitív hozzáállás, bizalom hatja át az egész intézményt. A felnőttek és gyerekek közt egyaránt ez a jellemző, így a támogató környezetben mindenkinek lehetősége van magából a legjobbat kihozni, ezzel a környezetének is a legjobbat nyújtani (Williams-Siegfredsen, 2011/2017; SBS Dateline, 2016).

Látogatás egy dán erdőóvodában

Az óvoda „Stenløse Private Skovbørnehave” néven „bújik meg” az interneten, és még angol nyelven is nehezen volt elérhető, de e-mailes kapcsolatfelvétel után készséggel álltak rendelkezésre.

Telephelyük Koppenhága egy jó közlekedésű, külvárosi részén helyezkedik el. A telephely gyakorlatilag egy raktárként és rakodóhelyiségként üzemelő épületből és egy udvarból áll. A kettőt egy kis terasz köti össze, ahová székeket, asztalokat, babzsákfoteleket helyeztek el. (3. és 4. kép)

3–4. kép.
Stenløse Private Skovbørnehave
 (Forrás: Balogh, 2020)

Megérkezésemkor (8:45), a gyerekek már mind kint tevékenykedtek az udvaron. (5. kép)

5. kép.
Az óvoda udvara
 (Forrás: Balogh, 2020)

A nagyobb lányok rajzoltak, néhány fiú egy kis hangszóróból zenét hallgatott és táncolt, a többiek pedig a sáros udvaron játszottak botokkal, konyhai eszközökkel, háromkerekű biciklikkel.

A gyerekek ruházata (láthatóan szokás szerint) vízhatlan overálból és túracipőből állt, hátizsákjaik a fal mentén sorakoztak, benne a szülők által csomagolt tízórai, ebéd, ivóvíz és váltóruha.

Régel hét órától két pedagógus fogadja a gyerekeket, majd kilenc órára érkezik még kettő, akik délután ötkor zárják majd az intézményt.

Kilenc órákor a gyerekek beszálltak az óvoda saját buszába, gyorsan elfoglalták a kijelölt, szokott helyüket, így gördülékeny volt az indulás. A buszt az óvoda egyik pedagógusa vezette.

A körülbelül félórás úton az egyik óvodapedagógus mesét olvasott a gyerekeknek, a másik kettő néhány gyerek segítségével fonalból dekorációt készített az óvoda közelgő alapítási ünnepségére.

Érkezés után a gyerekek felsorakoztak a busz mellett, és megvárták, amíg a felnőttek húzós kis kocsira pakolták az aznap szükséges holmikat. Ez a nap egy kicsit eltért a megszokottól, mert, mint megtudtam, a gyerekek egy kézműves projekten dolgoztak, ezért egy olyan erdei játszóteret kerestünk fel, ahol ehhez megfelelő asztalok is a rendelkezésükre álltak. Általában hetente egyszer ilyen játszóteret keresnek fel, hogy használhassák az asztalokat, padokat, kiépített tűzrakóhelyet. (8. kép)

A játszótér mérete és kialakítása erősen eltért az általunk itthon megszokottaktól. Felülete változatos volt, amelyre a gyerekek fel-le mászhattak, s ezt farönkökkel, falécekkel, kötelekkel és fakunyhókkal egészítették ki. A talaj természetes volt, helyenként kavicsal szórt és növényekkel benőtt, valamint mászható fák is voltak a területen. (6. és 7. kép)

6–7 kép.

Erdei játszótér

(Forrás: Balogh, 2020)

Maga a terület hatalmas volt, szabad szemmel beláthatatlan, a gyerekek pedig teljes szabadságot kaptak. A pedagógusok egyedüli kérése az volt, hogy ahol épp tartózkodnak, onnan lassanak legalább egy felnőttet.

Mikor megérkeztünk, a gyerekek először kisebb csoportokban a padok köré ülve elfogyasztották az általuk hozott tízórait.

8. kép
Tűzrakás
(Forrás: Balogh, 2020)

A pedagógusok elmondása szerint ez hasonlóan zajlik az erdőben töltött napokon is, csak olyankor értelemszerűen a földre vagy talált rönkökre, sziklakövekre ülnek pad helyett. Közben a hűvös időre való tekintettel – körülbelül négy-öt Celsius fok volt – tüzet gyújtottak, a fázósabb gyerekek aköré gyűltek. (8. kép) Az evés végeztével a gyerekek szétszéledtek, az asztal körül néhányan maradtak csak, akik az egyik pedagógussal kézműves tevékenységet végeztek.

Eközben lehetőségem volt feltenni kérdéseimet a csoport egyik kísérőjének. Elmondása szerint, bár mindennap más erdőbe mennek, a program hasonló. Reggel 9-től délután 3-ig az erdőben játszanak, eközben egy-két foglalkozás is zajlik, melyek általában kiscsoportosak és kötetlenek. Ezek során tanulnak a természetről, kézműveskednek, énekelnek. Az időjárás mindössze a kirándulás helyét befolyásolja, esős időben sűrűbb erdőbe mennek, és visznek kifeszíthető ponyvákat, melyek alá erőteljesebb esőzés esetén behúzódhatnak, alatta játszhatnak és tartalmasan tölthetik az időt. A természetben való szabad játék teszi ki tehát napjaik csaknem egészét.

Nevelési elveik is alapjaiban térnek el a magyar felfogástól. Itt ugyanis arra tanítják a gyermekeket, hogy problémáikat, konfliktusaikat egyedül oldják meg a maguk eszközeivel, módszereivel. Ha tehát az egyik gyermek

például piszkálja a másikat, és az hiába kéri szép szóval, nem tágít, akkor a sértettnek meg kell tudni védenie magát akár tettelesen is. A pedagógus ezt azzal magyarázta, hogy ha a gyermek már tinédzser lesz, és megtámadják az utcán, nem várhat a felnőttek segítségére, saját magának kell megoldani a helyzetet. Tehát nem csak a felfedező, kísérletező tevékenységekben mutatkozik meg az óvodába járó gyermekek önállósága, hanem a konfliktuskezelésben is. Magam is szemtanúja lehettem, hogyan kezelik saját indulataikat, konfliktusaikat. Ha nem tudják megoldani a helyzetet, egész egyszerűen tovább állnak, és még ha “el is törik a mécses”, az nem tart tovább fél percnél. A pedagógusok nem avatkoznak a gyerekek játékába, de alkalmanként csatlakoznak ahhoz, akiről úgy látják, nagyon kívül rekedt és nem találja a helyét. Olyankor olyan típusú játékokra motiválják a gyermekeket, amelyben egyszerre sokan részt tudnak venni. (9. és 10. kép)

9–10. kép.

Játék a pedagógussal
(Forrás: Balogh, 2020)

A pedagógus és a gyermekek játéka mentes a felesleges korlátoktól. A hosszú kergetőzést birkózás követi a földön, mely során ugyan kisebb bal esetek előfordulnak, de a pedagógus nem hagyja, hogy ez kikölkentse őket a játékból. Ebben a leghatékonyabb és egyben állandó eszköze a humor.

Az erdőbe semmilyen játékot nem visznek, tehát csupán az van, amit a gyermekek ott találnak. Visznek azonban köteleket, faléceket, melyekből pillanatok alatt akár többszemélyes hintát (11. kép) alakíthatnak ki, melynek kipróbálására a gyerekek nagy türelemmel, akár fél órákat is képesek várni. Ilyenkor a pedagógus tudatosan olyan gyerekeket ültet egyszerre a hintára, akik egyébként sosem játszanának együtt, így a közös élmény közelebb hozza őket egymáshoz.

11. kép

Többszemélyes hinta
(Forrás: Balogh, 2020)

A játék után az ebéd következett. Ez hasonlóan zajlott, mint a tízórai, a gyerekek az otthonról hozott szendvicseket, magokat, zöldségeket fogyasztották el (Dániában alapvetően vacsorára esznek csak főtt ételt.) Kézmosásra, tisztálkodásra nem került sor. Elmondásuk szerint az erdőben csak akkor mossák meg a gyerekek kezét, ha az kifejezetten sáros vagy ragacsos lesz. Az óvoda telephelyére visszaérve mosnak a gyerekek kezét, arcot.

Mellék helyiségül a lányoknak egy közepén lyukas deszka szolgált, amit székszerűen állítottak fel. A WC-papírt felakasztották egy ág végére, és a használtat zacskóba gyűjtötték, majd távozáskor elföldelték az erre használt területet. A fiúk erre a célra egy-egy fa törzsét használták.

Ebéd után felsorakoztak létszámenőrzésre, aztán elindultak az erdő felfedezésére. Ahol érdekesebb dolgot láttak, vagy mászásra, kavicsdobálásra adódott lehetőség, ott kicsit hosszabban időztek, illetve a pedagógusok is ugyanazokat a tevékenységeket végezték, mint a gyerekek. (12. és 13. kép)

12–13. kép
Felfedezések
 (Forrás: Balogh, 2020)

A gyerekeken látszott, hogy rendkívül jól ismerik saját határaikat (14. kép), míg a nagyobbak átugráltak a patak egyik partjáról a másikra, a kisebbek olyan rönköket kerestek, melyeken átlépdelhettek fölötte. (15. kép) Nem féltek attól, hogy vizesek vagy éppen sárosak lesznek, mindkettőről volt már tapasztalatuk. Fel tudták mérni, hogy nem érdemes nyagig mártózni a patakban, hiszen hűvös az idő, de egy kis sártól nem riadtak vissza. (14. és 15. kép)

14–15. kép
Kísérletezések
 (Forrás: Balogh, 2020)

A pedagógus egyszer sem figyelmeztetett senkit, volt, aki kicsit vizes lett, de a vízhatlan ruhának és cipőnek köszönhetően ez sem okozott túl nagy kellemetlenséget. (Egyébként nyáron tengerhez is viszik őket, ahol szabadon ismerkedhetnek a vízzel, mártózhatnak, pancsolhatnak.)

Az erdőben tett néhány órás kirándulás során többnyire nem a kitaposott utat, ösvényt követtük. A vezető igyekezett minél változatosabb terepre vinni a kicsiket, így volt, hogy földig érő ágak-gallyak között kellett átvergődni, máskor térdig érő növényzetben gázoltunk.

A gyerekek egy-egy megállónál leültek, lefeküdtek a földre, hallgatták a madarak énekét, rovarok „hangját”, a fák zúgását. A pedagógusok minden indulásnál ellenőrizték a létszámot, addig sorokba rendeződtek a gyerekek, de az út közben szabadon bókászhattak, vizsgálódhattak. Ha valamelyik gyerek hosszabban tanulmányozott valamit, az egyik pedagógus ott maradt vele.

Mire a buszhoz visszaértünk, a gyerekek már láthatóan elfáradtak, a viszaúton a pedagógusok kérésére a nagyobbak is elcsendesedtek, s gyakorlatilag minden gyermek álomba is merült. A félórás utat a gyerekek végigaludták, majd a kisebbeket, akik a megérkezésre sem ébredtek fel, a járműben hagyták pihenni, míg a nagyobbak az udvaron a szülők érkezéséig szabadon játszhattak tovább.

A 30 között több, fokozott figyelmet igénylő, sajátos nevelési igényű gyermek is volt. Ők sokkal jobban beilleszkedtek a társaik közé, mint ezt más rendszerű óvodában megszoktuk.

Dániában egyébként a törvényi szabályozások megengedőbbek a magyaránál, nincsenek szigorú előírások például az óvoda épületével kapcsolatban. Az egyetlen felmerülő akadályt számukra a konyhai előírások okozták, azonban a busz hátsó részének átalakításával és egy mikrohullámú sütő behelyezésével ezt is megoldották.

A gyermekekről, valamint a csoport életéről, a sajátos nevelési igényűek fejlesztési tervén kívül írásbeli dokumentáció nem készül. A pedagógusok naponta saját kedvtelésből néhány fotót vagy videót készítenek az érdekesebb történésekről, s azt szívesen megosztják a szülőkkel. Érezhető, hogy mind a törvényi, mind pedig szülői oldalról teljes bizalmat élveznek.

Tapasztalataim alapján az erdőóvoda tényleg úgy működik, ahogy ezt a szakirodalomban előzetesen olvastam, és egy, a hagyományostól eltérő működési modellt valósít meg, láthatóan eredményesen.

Magyarországi lehetőségek

Felmerül a kérdés, vajon van-e Magyarországon létjogosultsága egy ilyen intézménynek? Van-e rá igény, és ha igen, van-e lehetőség a megvalósításra? Ha nincsen, vajon miért?

E kérdések megválaszolása szélesebb körű vizsgálatot is megérne, egyelőre azonban interjúk és szülői kérdőívek segítségével pilot-study jelleggel vizsgáltuk a kérdést, hogy látható legyen, merre érdemes elindulni. A továbbiakban, a vizsgálat részletes bemutatása nélkül, problémafelvetésként összegezzük tapasztalatainkat, gondolatainkat.

A kiindulás: a természettől való elszakadás, a városodás és városiasodás problematikája Magyarországot éppúgy érinti, mint minden más iparosod-

dott országot. Ennek negatív következményeit is egyre jobban látjuk, így a gyerekek „visszavezetése” a természethez, a környezetük megismertetése, és ezáltal a felelősségük, tudatosságuk alakítása régóta fennálló igény.

Erre született válaszul például az erdei iskola, erdei óvoda mint lehetőség, illetve a Zöld Óvoda hálózat, és az Ökoiskola mozgalom (ezek bemutatásához azonban egy tanulmány keretei nem elegendők). Ezek mindegyike nagyon sokat hozzátesz a gyerekek pozitív környezeti attitűdjéhez, amely előfeltétele a környezetről való alaposabb tudás igényének, és a későbbi környezettudatos magatartás kialakulásának.

Miben más egy erdőóvoda, mint a nálunk elérhető hasonló célú intézmények?

- A gyerekek folyamatosan természeti környezetben vannak, nem feltétel a jó idő, a vagy a megfelelő talajviszonyok, így a természeti környezet kihívásaihoz is hozzászoknak, jobban megismerik a természet erőit, a természet és az ember viszonyát, így nem csak a kellemes kikapcsolódási lehetőséget látják benne, hanem megtanulják tisztelni is azt.
- A folyamatos kihívások kevésbé célzottan és tervezetten, de változatosan, sokoldalúan fejlesztik a gyermekeket, így képességeiket játékosan, kíváncsiságukra alapozva fejlesztik az iskolához kívánt szintre.
- A csoportmunka, összedolgozás szükségszerűségét maguk ismerik fel.
- A nálunk megszokottnál erősebben épít a szülő-gyermek-pedagógus közötti kölcsönös bizalomra, ami a későbbi szociális kapcsolataikra is erősen pozitív hatást gyakorol.
- Sokkal több szabadságot enged a gyermekeknek. Bár a keretek tágabbak, az ebből adódó kisebb védelem sok szempontból szigorúbb feltételeket teremt, ezeket a szabályokat nem feltétlenül felnőttek hozzák, hanem a természet törvényeiből adódnak.

Milyen ellenvetések merültek fel, a modell bemutatása után a pedagógusokban, szülőknél?

- A magyar oktatási rendszerre kell felkészíteni a gyermeket, hiszen abba kell tudniuk beilleszkedni, ez a modell ezt nem tenné meg.
- Nálunk jellemző a szülői (és törvényi) bizalom hiánya mind a gyermek, mind a pedagógusok felé.
- A gyermeknek szüksége van a célzott fejlesztésre, melyet így nem kellő mértékben kap meg.
- A gyerekeknek kellenek a keretek, szigorúbb szabályok.
- Veszélyesnek, kontrollálhatatlannak tartanak a nem ellenőrzött helyeken való mozgást.
- Szigorúbb napirendet és szigorúbb higiénés szabályokat tartanak szükségesnek mind a szülők, mind a pedagógusok többsége.
- Felmerült még az óvodaalapítás nehézsége, mivel ez az intézménytípus itthon nem ismert, ezért a rá vonatkozó szabályok nem egyértelműek, illetve nehéz lenne a magyar törvényi előírásokhoz illeszteni a létesítését.

Bár az Óvodai nevelés országos alapprogramjában foglalt elvek megvalósítása lehetséges lenne, de ilyen mértékben szokatlan helyszínt és intézményi keretet nehéz létrehozni.

- Előkerült a finanszírozás kérdése is, hogy milyen anyagi vonzatai lennének egy ilyen, egyelőre rendhagyó óvodának, és ki vállalná azokat.

Összegzés

Tanulmányunk megírására az a megfigyelés készítetett, hogy a mai ember egyre jobban eltávolodik természetes környezetétől, így az egymást követő generációk mindinkább egy mesterséges, szabályozott, sokszor virtuális világban élnek. A természetes környezet idegennek, így fenyegetőnek élik meg, ha mégis ott kell tartózkodniuk, elesettek, életképtelenek. Ezt a jelenséget felismerve egyre többen a pedagógiában, a kisgyermek nevelésében látják a megoldást. Erre kialakított alternatíva a dán erdővoda modell, ami a rendszeres szabad környezetben való tartózkodáson keresztül nyújtja a megfelelő ismereteket a gyermekek számára a környezetükről és önmaguk képességeiről is, ezáltal hosszútávon megteremtve annak a lehetőségét, hogy felnövekedve környezettudatos, önálló, rátermett emberekké váljanak.

Bár a dán modell sok tekintetben idegennek vagy megvalósíthatatlannak tűnik a magyar viszonyok között, arra mindenképpen felhívja a figyelmet, hogy az alapvető kérdés – a gyermekek visszavezetése a természetbe – megoldásában sokkal tágabbak a lehetőségeink, mint azokat a hagyományos megoldásaink alapján gondolnánk, van mód arra, hogy új, akár radikálisnak is tűnő módszereket is kipróbáljunk benne.

Irodalom

- Fekete, I (1962). *Tüskevár*. Móra Ferenc Könyvkiadó.
- Louv, R. (2005/2008). *Last Child in the Woods*. Algonquin Books.
- Williams-Siegfredsen, J. (2011/2017). *Understanding the Danish Forest School Approach*. Routledge.

Internetes források

- (363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról) <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200363.kor>
- SBS Dateline (2016). Denmark's Forest Kindergartens. *YouTube*. 2016. február 23. <https://www.youtube.com/watch?v=Jkij9dJfcw>
- The post-war adventure (or „junk”) playgrounds promoting autonomous play <http://www.architectureofearlychildhood.com/2012/01/post-war-adventure-or-junk-playgrounds.html> (letöltés dátuma: 2020. január 5.)

Balogh, B. & B. Zsoffay, K.**Forest kindergarten**

At the time of climate crisis, while the virtual world is gaining ground in children's lives, more and more people are thinking about how to 'bring' children back to nature and raise them from an early age to be people who love, care and know their environment. Of the various options and concepts, we present a Danish example, the forest kindergarten, in which children spend almost their entire day, all their activities in a forest environment. We also briefly discuss how much this could be adapted in Hungary, how much there would be a demand for it, and what the parents and teachers concerned fear most.

Keywords: Forest Kindergarten, environmental awareness, forest good practices, natural environment

B. Zsoffay Klára: <https://orcid.org/0000-0002-8841-4712>